

Mệnh mông thế sự để gió cuốn đi

số 90

Đôi khi ta lắng nghe ta

Tương Lai

“Ngày tháng nào đã ra đi khi ta còn ngồi lại”*. Vâng, ngồi lại để tự nhốt mình tĩnh lặng trong căn phòng vắng vẻ thoáng đặng giữa mùa đại dịch, để mà mông lung suy nghĩ về “**nỗi buồn đang bay đi theo cánh của thời gian**” từ sự chiêm nghiệm của La Fontaine trong “**Con cáo và chùm nho**” từng in đậm trong tuổi thơ tôi. Bỗng thoáng gợi lên một ám ảnh từng chìm sâu trong tâm tưởng từ sức huyền hoặc của giai điệu Trịnh “**Ôi tiếng buồn rơi đều, Nhìn lại mình, Đồi đã xanh rêu**” để rồi viết trong lời cảm ơn bạn bè thân quý về những lời chúc mừng nhân sinh nhật thứ 85.

Một cảm nhận buồn ư? Đúng vậy. Trong sâu lắng khi “**ta lắng nghe ta**” để cố nhớ ra về “**một điều giấu kín trong tim con người là điều giấu kín thôi**”* như một điệp khúc từng lắng đọng trong tôi. Tự lắng nghe những câu hỏi, những lời tự giải đáp, những dằn vặt suy tư, và những tiếng vọng của những bước đường đời trong hoài niệm để “**nhớ về dòng sông... nhớ về đoạn đường từ đó ra đi**”. Trong tôi hiện lên một ý tưởng của Albert Camus “**Khi không có hy vọng, bản phận của chúng ta là sáng tạo ra nó**”. Tôi từng phải làm điều đó khi phải trải qua những khoảnh khắc “**đôi khi ta lắng nghe ta, nghe sóng âm u dội vào đời buốt giá**”.

Thế rồi, những tình cảm bạn bè như “**tiếng thì thầm từng đêm nhớ lại... chuyện ngày xưa heo hút trong trong mơ... đã cho tôi tình sáng ngời như sao xuống từ trời**”*. Chính ân tình nhận được trong những ngày qua đã làm sống dậy trong tôi “**tình sáng ngời như sao xuống từ trời**” đó. Trong khoảnh khắc của những **tình sáng ngời** này, hình như tôi chưa phải cần đến việc “**sáng tạo**” mà Camus đòi hỏi. Vì sao? Vì chính sự xác quyết của nhà văn được giải Nobel văn chương ấy: “**Sự chính trực không cần điều luật**”. Ý tưởng đó đến trong những khoảnh khắc tôi nhận được sự ấm áp của cuộc đời từ sự chân tình bè bạn dập dồn và sâu lắng đem lại cho mình.

Một học trò cũ đang nằm bệnh đã chuyển đến một chậu hoa phong lan trắng với lời chúc sinh nhật: “**Một lần nữa kính chúc thầy khỏe để sống vui với thế hệ học trò như chúng em. Trong thế hệ các thầy cô, em kính trọng thầy nhất vì là người sống trung thực, là tấm gương để em noi theo. Bây giờ em cũng làm thầy và cũng đang cố gắng truyền sự trung thực cho các em theo gương thầy. Em cảm ơn về bài thơ thầy gửi cho em**”.

Con gái tôi từng nghệt ngã cảm tôi không được ra khỏi phòng, không được tiếp khách đến thăm... với lý do đanh thép: “**Bố đang hội đủ nền bệnh của corona: huyết áp, tim mạch, tiểu đường, thận, gút... mà những liều insulin tiêm hàng ngày kèm với hơn chục viên thuốc cũng vẫn không xua đi được một nguy cơ bố đang là đối tượng sáng giá để tấn công của virus đấy**”. Thế rồi đúng vào chiều 18.4 nó đã tự phá lệnh để đưa đến hai chậu hoa rất xinh với lời nhắc khi mở cửa đưa hoa mừng sinh nhật: “**Bố đeo khẩu trang vào, cứ ngồi trước máy tính, đừng ra đây**”!

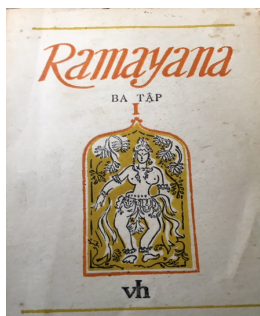
Ng Th ở Hà Nội, cô học trò cũ, một cán bộ giảng dạy đại học đã về hưu, sống trong một xóm nghèo, nhiều năm vẫn cặm cụi kèm dạy các cháu nhỏ và học sinh chuẩn bị thi toán và cả thi môn văn (khi đi học, Th vừa giỏi toán vừa giỏi văn) nhắn tin: **“Thế mới là thầy mà chúng em luôn ngưỡng mộ, mặc những kẻ đang hẳn học nói xấu thầy, chúng em khinh chúng. Thầy cứ sống như thầy đang sống thầy nhé... Và thầy ơi, ‘rượu ngon lại có bạn hiền’ nhưng thầy nhớ cho em rằng vụ ngã lâu tai tiếng vừa rồi mà người ta cũng lấp liếm đổ cho rượu đấy, thầy ạ”**.

Còn Vũ Cao Phan thì từ Hà Nội gọi: **“Em muốn bay vào đến thăm thầy và cũng để nghe nhận xét của thầy bài viết về ‘Vấn đề Biển Đông và Quan hệ Việt Nam-Trung Quốc hiện nay’ nhưng mùa đại dịch cách ly nên đành gọi điện”**.

Tôi vụt nhớ đến một kỷ niệm cách nay cũng đã ba chục năm, Phan lái chiếc ô tô con cóc đưa tôi đến một quán ăn trên bờ đê Nhật Tân để có thể ngồi lâu với nhau sau một chặng dài của những nẻo đường chiến tranh đã 20 năm chúng tôi chưa gặp nhau. Cuối đường Thụy Khuê, khi xe rẽ trái, tôi chỉ cho Phan cái ngõ hẹp dẫn vào nhà anh Phạm Thủy Ba, người bạn chí cốt và thương quý của tôi, cũng là người thầy Phan rất kính trọng vì dấu ấn nhân cách và kiến thức uyên bác của ông để lại trong người học trò từng trở về từ chiến trường nóng bỏng với quân hàm đại tá cùng với một truyện ngắn nổi tiếng về trận đánh cuối cùng tại cửa ngõ Sài Gòn ngày 29.4.1975.

Thế rồi một sự cố kỳ lạ xảy ra. Chiếc xe đang leo dốc Bưởi lên đường Cầu Giấy bỗng hẫng lại. Phan rồ máy, nhân ga, xe vẫn không nhúc nhích. Thoáng thấy chút bối rối trên ánh mắt của Phan, tôi cười với anh: **“Thôi, lại ông Thủy Ba trên cậu học trò mà ông yêu đấy”!** Rồi, tôi vẫn cười mà thâm thì: **“Ông Rô ơi, tha cho chúng tôi đi, đừng trên nữa, Phan toát mồ hôi hột rồi kìa”**. Đang khựng lại, chiếc xe con cóc bỗng từ từ lao lên dốc. Phan vẫn thảng thốt **“sao thế thầy, sao lại là thầy Rô ‘trên’ em. Thế là thế nào hả thầy?”**. Một thoáng lặng thinh trong hồi ức sâu thẳm. Tôi khẽ nói với người học trò cũ từng dạn dày trong mưa bom bão đạn: **“Mình cũng chẳng hiểu sao nữa, cũng chẳng biết nói gì với cậu, vì chính mình cũng đã nhiều lần như vậy”!** Rồi tôi kể cho Phan nghe câu chuyện có phần li kỳ pha chút bí ẩn này.

Nhà người bạn quá cố thương quý của tôi ở sâu trong ngõ hẹp gần chợ Bưởi. Từ cơ quan tôi đi ra sân bay, chiếc Land Cruiser do anh Việt lái thường hay theo đường Thụy Khuê vòng lên dốc Bưởi phải đi ngang qua đầu ngõ nhỏ dẫn vào nhà anh Phạm Thủy Ba. Nơi đây ông ngồi viết và dịch tác phẩm của **Charles Dickens, John Steinbeck, Alexandre Dumas...** và nhiều tác gia lớn khác, trong đó có bộ **sử thi Ấn Độ Ramayana** đồ sộ mà học giả Phan Ngọc trong lời giới thiệu đã viết rằng **“Ramayana là một thế giới trong một tác phẩm. Đọc tác phẩm ta hiểu một thế giới. Trì hoãn đến giờ mới dịch Ramayana là một thiếu sót”**. Và người bạn quá cố của tôi đã chắm dứt sự trì hoãn ấy khi ngồi bên một cái tấm gỗ nhỏ được đóng chặt trên bốn cọc gỗ làm bàn của dịch giả. Anh ngồi đó, lấy ánh sáng từ cánh cửa sổ được chống lên bởi một thanh tre, nhìn ra mảnh vườn nhỏ, cặm cụi viết. Có lần tôi sững lại khi tôi đến đưa tặng anh cuốn sách **“Nhập môn Xã hội học”** anh dịch cho Viện chúng tôi mà tôi hân hạnh được viết lời giới thiệu: **“Cuốn sách này đã trở thành một trong những cuốn sách mẫu mực về xã hội học trong các nhà trường, học viện, trường đại học, và lần tái bản mới nhất lại đóng góp thêm cho uy tín vốn đã rất cao của nó...”**. Sững lại, vì tôi nhìn thấy một nhánh cỏ từ dưới nền nhà mọc lên xuyên qua khe hở của tấm ván đặt làm mặt bàn đang phe phẩy trước mặt dịch giả! Ông không để ý đến nhánh cỏ xanh ấy hay chính tâm hồn bay bổng và sâu thẳm đậm chất “umua” trong bạn tôi đã cố tình để vậ đề

ngắm nhìn theo cách “*hàn nho phong vị phú*” của Nguyễn Công Trứ: “*đầu kèo một tạc vẽ sao, trước cửa nhận giăng màn gió, đầu giường tre mới dũi quanh co, góc tường đất, trùn lên lỗ nhỏ...*”.

Không thể không kể lại chính ngôi nhà nhỏ này là nơi tôi tìm đến ngôi với anh khi trong lòng nặng trĩu những suy tư về “*một điều giấu kín trong tim con người là điều giấu kín thôi*” như vừa dẫn ở trên. Và có lẽ cũng nên nhắc về cuộc hội ngộ cuối cùng giữa những người bạn kính mến quây quần quanh chiếc chiếu trải trên nền đất của ngôi nhà “*phên trúc ngăn nửa bếp nửa buồng, ống nứa dựng đầu kê đầu đống*”. Để chi? Còn chi nữa ngoài chuyện được ngôi với nhau tại một nơi thật tĩnh lặng cách xa sự nhộn nhạo, bụi bặm nhiều nhưong, để nhâm nhi chai rượu ngoại anh Hoàng Tuệ xếp bên chai rượu “làng Vân” nút lá chuối khô của anh Trần Đình Hựu mang đến, đặt cạnh tảng pho mát anh Nguyễn Tài Cẩn cậy nhờ chị Nona mua ở căng tin của sứ quán Nga để góp thêm vào cỗ lòng lợn chằm mằm tôm chị Châu Anh mua từ chợ Bưởi. Chuyện này tôi đã có dịp viết trong cuốn *Mệnh mông thế sự 2017*. Và nay thì những người ấy đã là người thiên cổ, “*ngày tháng nào đã ra đi khi ta còn ngôi lại?*”

Thế rồi “*người ngỡ đã xa xưa nhưng người bỗng lại về*”*.

Đạo ấy, mỗi lần chiếc Land Cruiser của chúng tôi lăn bánh đi ngang đầu ngõ dẫn vào ngôi nhà nhỏ ấy để leo lên dốc Bưởi đầu Cầu Giấy để rẽ sang đường Láng lên sân bay Nội Bài thì xe lại trục trặc, khựng lại giữa dốc và Việt lại quay sang tôi lảm bảm cười “*Anh phải xin bác Rô đừng trêu chúng ta nữa không thì nhờ chuyển bay mất*”. Cũng thật lạ, chiếc xe lại rồ máy trườn lên! Và Việt lại vẫn câu: “*Cụ Rô thiêng thật. Cụ trêu thôi và chắc cũng vì nhớ anh đấy!*”.

Chuyện thật mà cứ như đùa, phảng phất chất Liêu Trai! Xin nói thêm, Việt là lính lái xe đường Trường Sơn trong khói lửa B52, sau 75 về hưu non vì hoàn cảnh gia đình với hàm thiếu tá, và rồi cơ duyên nào đã đưa đẩy Việt về với chúng tôi trong 12 năm với chiếc Land Cruiser ấy để rong ruổi cùng tôi khắp các tuyến đường Bắc Nam trong những chuyến khảo sát Xã hội học. Trên nhiều chặng đường dài, Việt vẫn thường nhắc lại câu chuyện chưa bao giờ phôi pha ấy trong anh, trong tôi. Câu chuyện mà Vũ Cao Phan cũng bồi hồi cảm động nhắc lại trong cuộc điện thoại hôm rồi. “*Ôi trái tim phiến muộn đã vui lại một giờ. Như bờ xa nước cạn bỗng chìm vào cơn mưa!*”!

Và e rằng cũng từ những nỗi niềm “*chìm vào cơn mưa*” ấy mà Ngô Tiến Nhơn gửi dòng cảm xúc qua tin nhắn đến tôi hôm 18.4: “*Đêm không ngủ, nghe lời bài hát “Ta đã thấy gì trong đêm nay” của TCS chợt thấy có hy vọng nên viết tặng anh: “Trong cơn đau vùi. Ta lại thấy giữa chợ đời có Tâm. Ta bỗng thấy trong tự tình dân tộc. Có nụ cười! Có nước mắt! Có nhau!”*”.

Nhơn vừa gọi cho tôi sau khi nhận được tin nhắn ngỡ lời cảm ơn bè bạn của tôi, đề nghị gửi những gì tôi đã viết và có giữ được những tư liệu về Trịnh Công Sơn để có thể khởi đầu một khảo luận mà anh từng ấp ủ: “*... thấy Sơn vô cùng gần gũi. Không phải trong không gian ồn ào sôi động của những buổi hoà nhạc hay tiệc rượu mà chủ yếu trong lặng lẽ cô đơn, trong nỗi khổ niềm đau, trong những lúc lạc bước – ngã lòng thậm chí có lúc gần như là tuyệt vọng, tôi bỗng mình chìm đắm vào âm nhạc của Anh thanh tẩy tâm hồn tự vỗ về rồi níu vào tựa vào thơ Anh mà đứng dậy... Anh cũng từng thảng thốt: Tôi là ai? Từ thình không gió cũng chưa trả lời! Tôi cũng nợ Anh! Nợ một khảo luận về Anh!*”.

Đúng rồi, những gì đã ấp ủ, đã định làm thì phải bắt tay vào làm ngay. Thời gian không chờ đợi, nhất là vào cỡ tuổi lũ chúng ta. Thi đó, tôi vừa bâng hoàng thảng thốt nhận tin dữ về anh Nguyễn Ký qua đời sáng ngày 21.4.2020, người mà tối hôm qua tôi còn gửi tin nhắn trả lời anh về những câu viết dí dỏm của anh sau khi nhận được tin cảm ơn bạn bè của tôi – trong đó có anh – đã gửi lời chúc sinh nhật 18.4: “*Các bác tiếp thơ nhau hay và vui đáo để... lâu này không có dịp gặp*”.

nhưng thỉnh thoảng vẫn đọc được bài của anh, nên cũng học theo anh từ ngày về đến nay cũng viết và xuất bản được ba tập sách hơn 1200 trang xung quanh những vấn đề về Hà Tĩnh, được nhiều bạn bè đón nhận nên cũng vui anh TL à. Chủ yếu là để thể dục đầu óc, giảm dần sự xuống dốc. Cho nên, cập nhật thông tin hàng ngày đang thật sự là một nhu cầu. “Mênh mông thời sự” có kèm theo “Điểm tin đáng đọc” của anh TL đã đáp ứng nhu cầu ấy của tôi và không chỉ riêng tôi, tôi đã chuyển cho rất nhiều các ông bạn tôi. Vì vậy, nếu không có gì khó khăn, nhờ anh gửi đều cho tôi anh TL ạ”.

Nguyên là Chủ tịch Hà Tĩnh, anh được điều về Văn phòng Chính phủ, được cử làm Phó Ban Nghiên cứu của Thủ tướng. Tuy không có nhiều dịp nói chuyện lâu với anh, nhưng tôi đặc biệt yêu mến và kính trọng anh. Có lần tôi nói với anh Việt Phương: **“Người tôi kính trọng và thật sự yêu mến nhất trong Ban Nghiên cứu là anh Ký, tuy tôi ít có dịp chuyện trò, trao đổi với anh ấy”**. Anh Việt Phương, như vẫn vậy, chỉ trả lời một câu vắn: **“Ký tốt lắm đấy TL ạ. Cũng hiếm người được như Ký”**. Tôi ngỡ ngỡ là Việt Phương ngầm nhắc đến Einstein cũng **“hiếm người thực sự nhìn với đôi mắt của mình và cảm nhận bằng trái tim mình”**.

Sau này không còn sinh hoạt trong Ban, tôi thỉnh thoảng vẫn gặp anh tại nhà anh Việt Phương. Nụ cười hồn hậu, ấm sáng, cái siết tay thật chặt của anh cùng với ánh mắt chân tình nhưng không giấu được sự dí dỏm của một người hiểu đời, hiểu người bằng chính sự trải nghiệm của một nhân cách trung thực từng đọng lại trong tôi, để hôm nay không kim được giọt nước mắt thương cảm chân thành nhớ về anh. Anh kém tôi 4 tuổi, đang tập thái cực quyền trước sân nhà thì gục xuống, mãi mãi không thềm đứng dậy nữa. Một cái chết đáng ao ước cho những người thuộc lớp vượt xa cái ngưỡng “cổ lai hy” đến hơn một thập kỷ. **“Xin úp mặt bụi ngủi. Từng ngày qua mỗi ngóng tin vui”**, anh Ký thương yêu ơi, dành **“lấy nhớ làm thương”** theo cách Nguyễn Khuyến khóc Dương Khuê xưa!

Sự chân thành ấy không hẹn mà gặp, hay vẫn là “duyên hội ngộ” mà ông bạn thân cũng ở Ban Nghiên cứu, đồng hương với anh Ký, người thông tường mọi ngõ ngách phức tạp của Sài Gòn sau 75 vì anh đã có mặt từ những ngày vừa ở R về, đã nhắn tin mừng sinh nhật tôi với những dòng cô đọng: **“Tình người vô cùng phong phú, nhiều hình nhiều vẻ nhưng cái đọng lại cuối cùng chỉ có hai chữ: Chân Thành. Em K...”**.

Vâng, **sự chân thành**. Câu đúc kết hàm súc của K khiến tôi nhớ lại tác phẩm **“Hard Times”** của Charles Dickens, Phạm Thuỷ Ba dịch là **“Thời gian khố”**. Trong cuốn tiểu thuyết anh Thuỷ Ba tặng ấy, tôi tô đậm dòng chữ: **“Trò chuyện sôi nổi không bao giờ thay thế được gương mặt của người lấy hết tâm chân tình để khuyến khích người khác can đảm và trung thực”**.

Và rồi, một nhà khoa học – mẹ của một nhà toán học tài danh – cũng gửi những dòng chân thành **“Mừng sinh nhật thầy, em nhắc lại điều đã viết vào ngày nhà giáo VN, người thầy đầu tiên mà em nghĩ đến là thầy ạ. Thầy có những người bạn quý quá, cùng có tài thơ văn, nên mới thành hữu tình được ạ. Em học nhạc từ bé, từ khi học văn của thầy, văn vẽ của em cũng khá lên. Nhưng rồi đường em đi lại là toàn chai lọ, là cây cỏ, là hoá chất khét lẹt nên trong em không còn chút lãng mạn nào. Nhưng em lại luôn ngưỡng mộ những người có tâm hồn thơ”**.

Tôi đã trả lời cho nhà khoa học từng là học trò của tôi rằng: **“Công trình nghiên cứu về “Tơ Sen” của em cũng tràn đầy chất thơ đấy chứ. Và tôi cứ nghĩ, nếu không có một tâm hồn bay bổng giàu chất thơ, thì Ngô Bảo Châu e khó trở thành nhà toán học tài danh. Xin nhớ cho rằng, Phan Đình Diệu có thơ rất hay, chất thơ chìm sâu trong tâm thức nhà khoa học đích thực, người bạn mà tôi rất mực thân quý và kính trọng. Anh ấy đã từng nói với tôi “Nước ta có**

những nhà toán học, nhà vật lý học, nhà sinh học, kỹ sư và nhà kinh tế. Đào tạo những “nhà” này thành chuyên viên thì dễ, nhưng thành trí thức khó hơn bởi họ phải học để độc lập trong tư duy và luôn suy nghĩ về những vấn đề của xã hội”, câu này đã được nhắc rất nhiều trên mặt báo của những tờ báo dám nói sự thật” chắc em cũng đã có đọc”.

Lại một học trò cũ nay bận bịu chăm sóc cháu nhưng vẫn thường đến thăm đúng vào “ngày 20 tháng 11” cùng với chồng và mấy bạn thân, trong thư mừng sinh nhật cũng chân thành nói là mình dốt văn nên không viết dài được, và cảm thấy buồn vì không nói đủ những điều muốn nói. Tôi đã gửi những dòng cảm ơn chung như đã gửi đến bạn bè với lời động viên: **“Văn là người em ạ, đâu cần phải dài dòng cố làm cho ra văn vẻ mới là văn. Mà tôi nghĩ, văn đích thực là tiếng nói của xúc động chân thành. Và sự chân thành thì không hề thiếu trong em. Nhà văn Pháp từng được giải Nobel văn chương chẳng phải đã viết rằng trước hết là phải sống, sống cho đến mức rơi lệ, tôi đã dẫn ra trong bài “Mệnh mệnh thế sự để gió cuốn đi” gửi cho các em đó sao”**.

Nói với những học trò cũ, chưa hề là **“những người muôn năm cũ”** (mà thơ Vũ Đình Liên đầu thế kỷ trước đã thảng thốt gọi **“hồn ở đâu bây giờ”**) cho dù bên nhau cũng đã gần nửa thế kỷ trên ghế nhà trường phổ thông hay giảng đường đại học. Nửa thế kỷ đã là một quãng đường đời khá dài mà ở đó, **“chất liệu cuộc sống làm bằng thời gian”**. Chỉ có điều, **“thời gian cũng là cơn bão mà tất cả chúng ta đều có thể lạc đường trong đó”**. Rất may mắn là những gì tôi cảm nhận được từ những lời trao đổi bạn bè rất chân tình trong mấy ngày qua, thì xem ra, chúng tôi chưa bị **cơn bão thời gian** đánh gục, ngoài những chao đảo, chung chiêng trong khi tìm được nơi trú ẩn. Tôi lần thân nhớ lại một hình ảnh cũng của tác giả **“Con cáo và chùm nho”** đột nhiên thức dậy, lay động tâm tư: **“Tình bạn là bóng của ráng chiều, càng trở nên mạnh mẽ khi mặt trời của đời ta dần lặn”!**

Hình như trong mộng lung suy nghĩ giữa những ngày tĩnh lặng này mà hiểu được sâu hơn câu nói giàu chất triết lý từng chìm lắng trong tôi: **“Một mình, đó là bí mật của phát minh; một mình, đó là khi ý tưởng sinh ra”**. Câu ấy của Nicola Tesla, một nhà phát minh độc đáo người Mỹ gốc Serb. Các công trình lý thuyết của ông đã góp phần tạo ra cuộc cách mạng công nghiệp lần thứ 2, từng được xem như là một trong những nhà phát minh, nhà khoa học vĩ đại nhất lịch sử, là con người của tương lai! Người ta nói Tesla có **“trí nhớ thấu niệm”** (eidetic memory). Ông là cha

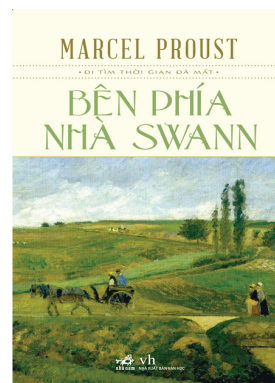

đẻ của máy phát thanh, điện thoại, điện thoại di động và tivi. Marc Seifer, tác giả bài **“Wizard: The Life and Times of Nikola Tesla”** trên tạp chí Citadel (2001) đã viết **“Toàn bộ hệ thống thông tin toàn cầu ngày nay đều dựa trên hệ thống của Tesla”**. Vậy mà, oái oăm thay, Tesla lại đã từng bị cô lập và bị gọi là **một nhà bác học điên!** Một số ý tưởng phát minh vĩ đại của ông đã không thể thực hiện được vào thời điểm ông còn sống do không có công nghệ tương ứng. Tôi bị hút vào câu chuyện cuộc đời của “nhà bác học điên” đó, vì trong tôi lờ mờ hiện ra một **thân phận người** thấm đậm tính bị kịch trong **“Đi tìm thời gian đã mất”** của Marcel Proust.

Tôi vát và nghiền ngẫm tập đầu tiên- **“Bên phía nhà Swann”** khúc dạo đầu cho bản tổng phổ chung **Đi tìm lại thời gian đã mất** mà **“xét trên giá trị văn chương, đặc biệt trên nhiều phát kiến cách tân tiểu thuyết”**, không ít người vẫn coi đó là **“tập giá trị nhất”** như giới thiệu của dịch giả - chị Đặng Thị Hạnh - người bạn quý của tôi gửi tặng .

Chính ở đây, một lần nữa tôi hiểu hơn **“Một mình, đó là bí mật của phát minh; một mình, đó là khi ý tưởng sinh ra”**. Vậy thì có phải **sự cô đơn triền miên đã bao phủ lên một thiên**

tài, nhà văn vĩ đại nhất của thế kỷ 20. Trong một cuộc thăm dò ý kiến để chọn lấy 10 cuốn sách hay nhất trong văn học Pháp cho thế hệ năm 2000 thì **“Đi tìm thời gian đã mất”** đứng thứ nhất. Proust đã tự giam mình trong căn phòng riêng cửa đóng kín, sàn nhà, các bức tường, và trần nhà rất cao đều được lót những lớp bần, không để lọt một tiếng động. Ông muốn **từ nay chỉ sống cho tác phẩm lớn, duy nhất, của đời mình.**

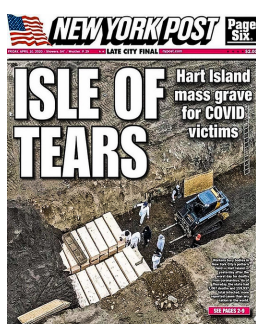

Một liên tưởng vụt đến, phải chăng đây chính là tính bi kịch thuộc về phạm trù cái đẹp mà **mỹ học** Hegel đã lý giải. Bỗng nhớ đến một ý của Cao Xuân Hạo – nhà ngôn ngữ học xuất chúng, người bạn mà tôi rất mực kính yêu – khi anh nói về âm nhạc trong cuốn sách anh tặng tôi: **“Mô tả sự hiện hữu và vận động của thế giới như được cảm thụ ở chiều sâu của tâm lý con người, và do đó mà làm cho tâm tư ta cộng hưởng trực tiếp với nhịp của vũ trụ”****.

Liên tưởng ấy xoáy sâu vào đầu tôi lời nhắc nhở của Albert Camus **“Đừng bao giờ bỏ lỡ một cơ hội để thấy cái gì đẹp đẽ, bởi cái đẹp là chữ viết tay của Chúa”**.

Tôi hiểu khái niệm **“Chúa”** theo quan niệm của Spinoza mà tôi đã ngẫm nghĩ từ rất lâu với tác phẩm **“Đạo đức học”**, xem tinh thần và thể xác là một thể thống nhất, **Chúa và Tự nhiên là hai cái tên của cùng một thực tại.** Spinoza là nhà triết học có ảnh hưởng lớn nhất đối với thế giới quan của Albert Einstein như ông đã tự nhận. Và phải chăng vì vậy mà ông đưa ra dự phóng về sự xuất hiện của **“đạo vũ trụ”** (cosmic religion) mà theo Einstein, sẽ là **“tôn giáo của tương lai”**, một thứ tôn giáo **“bao trùm cả tự nhiên lẫn tâm linh”**, **“dựa trên một ý thức tôn giáo nảy sinh từ kinh nghiệm về vạn vật, kể cả tự nhiên lẫn tâm linh”**. Chính Einstein đã khẳng định rằng **“Khoa học mà thiếu tôn giáo thì khập khiễng. Tôn giáo mà không có khoa học thì mù quáng”**.

Và rồi, một nhà khoa học chuyên ngành dịch tễ học đưa ra một nhận xét dí dỏm: **“Con người cứ cho mình là loài tinh khôn, thống trị thế giới nhưng thật ra virus nó thông minh hơn mình nhiều lắm”**. Còn tác giả của bài viết **“Biến cố của thế kỷ”** thì đặt ra một vấn đề rất nghiêm túc:

“Những ai có tâm cần phải động lòng suy nghĩ trong đại dịch. Có lẽ chúng ta đã quá tàn phá thiên nhiên, sinh hoạt đã quá vô độ. Về mặt chính trị, các quốc gia đều quá ích kỷ, cho quyền lợi quốc gia mình là trên hết... Tất cả những thứ đó đã sinh ra các nhà lãnh đạo kỳ dị, các chủ trương bất thường... Dù vậy, nhiều năm qua, thế giới vẫn chưa thức tỉnh. Thế thì phải chăng đại dịch này là bài đạo đầu cho một sự sắp xếp lại, một cuộc tái cấu trúc vĩ đại?” Đúng là phải có tâm thì mới thức tỉnh để góp phần vào cuộc tái cấu trúc vĩ đại ấy.

Tôi hiểu **chữ tâm** theo nghĩa rộng, gắn với phạm trù **tâm linh**. Bởi lẽ, trong tôi vẫn đọng lại ý tưởng của Trịnh Xuân Thuận, nhà thiên văn học tuyệt vời mà tôi đã có dịp nghe ông trình bày: **“Khoa học có thể hoạt động không cần tới tâm linh. Tâm linh có thể tồn tại không cần tới khoa học. Nhưng con người, để trở nên toàn thiện, thì cần phải có cả hai”**.

Chữ **“tâm”** này khác xa với cặp đôi **“tâm-tài”** cố tình định lượng hoá chúng theo kiểu **“chữ tâm kia mới bằng ba chữ tài”** nhằm tìm điểm tựa mà chỉ chiết **chữ tài** theo một ý đồ chính trị thực dụng, để mà cay cú đay nghiến ai đó (liệu có phải là đối thủ đáng gờm?) chẳng: **“có tài mà cậy chi tài, chữ tài liền với chữ tai một vần”**. Nhân đây mà muốn nhắc lại một trích dẫn từ Cao Xuân Hạo: **“Tôi chỉ mong sao con tôi đừng học dốt, vì nếu nó dốt, nó chỉ có thể sống bằng cách hại thầy hại bạn và nịnh trên nạt dưới mà thôi. Người ta cứ nói cần đức hơn tài, chữ thật ra người bất tài vô dụng không thể nào có đức được!”****.

Quả là đúng như tác giả bài **“Biến cố thế kỷ”** vừa nói: **“Tất cả những thứ đó đã sinh ra các nhà lãnh đạo kỳ dị, các chủ trương bất thường, nhiều năm qua... vẫn chưa thức tỉnh”!**

Nhưng thôi, chìm đắm vào chuyện không đáng nghĩ này thì rồi mất hết hứng thú viết, không khéo lại rơi vào tâm trạng chán ngán của Allbert Camus: “*Vẫn luôn là cũng những từ ngữ đó, nói cùng những những lời dối trá đó. Và sự thật rằng người ta chấp nhận điều này, rằng sự giận dữ của nhân dân không hề hủy diệt những thằng hề rỗng tuếch đó*”. Hãy trở lại với những ý tưởng của Einstein để có thể thức dậy những nỗi niềm, những băn khoăn tự vấn cũng như những suy đoán về một cái gì đó khác thường. Tôi thấu hiểu thêm ý tưởng của thiên tài Einstein khi suy ngẫm về kết luận của Jules Henri Poincaré, nhà toán học lớn, cũng là nhà vật lý lý thuyết, và là một triết gia người Pháp “*Chúng ta chứng minh qua khoa học, nhưng chúng ta khám phá qua trực giác* [trực cảm, intuition]”.

Chính trong những thông tin ào ạt dội đến, trong đó thật có, giả có, sai có, đúng có... từ những sự kiện và hiện tượng xoay quanh sự xuất hiện virus corona, việc phòng chống và chữa trị đại dịch này với những động cơ và mục tiêu rất khác nhau, thậm chí đối nghịch nhau mà khái niệm *trực giác* này trở nên hết sức nhạy cảm. Chắc là không chỉ vì “*tri nhớ thấu niệm*” mà có thể là nhờ *trực cảm, trực giác* mà Nikola Tesla cũng như nhiều nhà phát minh vĩ đại, nhà sáng chế độc đáo khác đã để lại những dấu ấn trong lịch sử nền văn minh. Xét đến cùng, có phải đó là *kinh nghiệm tích tụ trong vô thức* mà hình thành *phán đoán trong hiện thực*?

Nhân đề cập đến vấn đề này tôi muốn nhắc lại một “*cảm giác*” của Cao Xuân Hạo khi anh

viết: “*Tôi thú nhận rằng mình không khỏi có một cảm giác ghê ghê khi đọc một vài chuyện của Nguyễn Huy Thiệp, mặc dầu truyện ngắn của anh được nhiều người ưa thích. Tôi không đủ lý luận để nhận định cho rõ ràng về hiện tượng đã gây nên cảm giác ấy, nhưng tôi vẫn sợ gặp quá nhiều những hiện tượng như thế*”**. Tôi chia sẻ với “*nỗi sợ*” vì “*cảm giác ghê ghê*” ấy vì tôi cũng từng có cảm giác ấy khi đọc một số truyện Nguyễn Huy Thiệp mà không lý giải được. Giờ đây, nhân tìm đọc những bài viết cảnh báo về một đại dịch sẽ đến có dáng dấp của những lời “*tiên tri*” tôi cứ phân vân tự hỏi vì sao có chuyện đó, là *kinh nghiệm tích tụ trong vô thức*

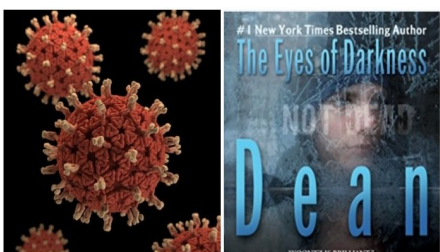
mà hình thành *phán đoán trong hiện thực* hay là còn gì khác nữa.

Gì thì chưa biết, nhưng chính cái con virus “*thông minh hơn con người này*” đang làm đảo lộn cả thế giới nên “*giai đoạn này sẽ dạy chúng ta rất nhiều. Nhiều điều tưởng như chắc chắn, không thể thay đổi rồi sẽ bị cuốn đi, sẽ được đặt câu hỏi, những điều vốn chúng ta đã nghĩ là không thể xảy ra*”, Emmanuel Macron, Tổng thống Pháp đã thẳng thắn nói ra điều rất khó nói trước bàn dân thiên hạ. Đó là điều gì? Là điều mà mỗi khi nhắc đến “*đều làm dấy lên nỗi sợ hãi pha lẫn một sức thu hút giống như cảm nhận choáng váng của con người trước sự linh thiêng*” như tờ báo Pháp *L’Obs* đã viết về những nạn dịch xảy ra vào những thời điểm khác nhau.

Sự “*linh thiêng*” ư? Sẽ phải tốn rất nhiều giấy mực để làm sáng tỏ. Trong khi chờ đợi kiến giải của các học giả uyên bác, các nhà khoa học tài ba, xin tạm gọi ra đây một ví dụ của đời thường để tiện suy ngẫm: Chuyện trong dân gian truyền tụng “*Sấm Trạng Trình*”, chắc không phải là hoàn toàn vô cơ. Xin gọi ra đây cách lý giải của Kiến trúc sư Trần Thanh Vân trong một bài viết gần đây: Những ai đọc qua sấm Trạng Trình đều có thể thấy rằng *cụm từ lục thất, lục thất gian hay lục thất nguyệt gian* được lặp lại nhiều lần trong các câu thơ sấm. Đó là một *quy luật tồn vong của các triều đại* được mô hình hóa thành một cách tính toán đơn giản trong *lục thất, lục thất gian hay lục thất nguyệt gian* ấy. Tác giả đưa ra ba triều đại liền kề nhau từ Hậu Lê qua Tây Sơn đến nhà Nguyễn để chứng minh cho những lời “*tiên tri*” ẩn trong câu sấm là đúng.

Thế đó. Rồi một vài ví dụ tiếp theo đây cho thấy rằng khó để phủ nhận những hiện tượng kỳ lạ có thể xem là có bóng dáng của khái niệm “*linh thiêng*” mà *L’Obs* nói đến.

Cuốn tiểu thuyết kinh dị “*The Eyes of Darkness*” (Đôi mắt của bóng tối) của Dean Kuntz

viết cách đây gần 40 năm là một ví dụ sống động. Đây là câu chuyện về Đảng Cộng sản Trung Quốc đã tạo ra một loại virus chết người có tên là *Vũ Hán-400* trong một phòng thí nghiệm bí mật ở vùng ngoại ô thành phố Vũ Hán ở tỉnh Hồ Bắc. Virus này được tạo ra với mục đích biến nó thành vũ khí sinh học và hóa học. Tác giả hư cấu nên nhân vật nhân vật Li Chen, một nhà khoa học Trung Quốc đã tiết lộ thông

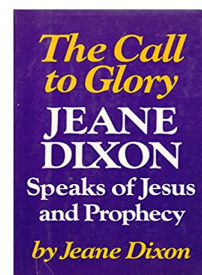
tin về virus “*Vũ Hán-400*” cho Hoa Kỳ. Đó là chủng virus nhân tạo thứ 400 được Đảng Cộng sản Trung Quốc sử dụng để loại bỏ những người bất đồng chính kiến. 40 năm sau, câu chuyện hư cấu đã biến thành sự thật!

Nhưng nếu từ một hình tượng hư cấu trở thành một hiện thực sống động khủng khiếp thì không thể không nhắc đến một sự thật nhậy nhụa và ghê tởm lại đã được **phơi bày công khai** cách nay 15 năm trong bài nói của Trì Hạo Điền về toan tính của Bộ Chính trị Đảng Cộng sản Trung Quốc ráo riết chuẩn bị vũ khí sinh học để tiêu diệt nước Mỹ nhằm thực hiện mộng “chúa tể thế giới” mà báo chí quốc tế đã đăng tải. Nếu đối chiếu dã tâm khủng khiếp đó với những sự kiện đang diễn ra mà nhật báo *Libération* tố cáo đích danh chính quyền Bắc Kinh trong bài “*Từ hành động gian dối cấp nhà nước tới đại dịch*” đã viết rõ: “*Từ ngày 14 đến ngày 20 tháng Giêng, các quan chức Trung Quốc khẳng định rằng con virus corona không lây nhiễm nhiều, trong khi chính quyền đồng thời bí mật chuẩn bị kế hoạch chống lại dịch bệnh*”. Đừng quên rằng, từ năm 2004 qua bài điều tra của tờ báo Pháp *Le Figaro*, một câu hỏi đã từng được đưa ra: “*Làm thế nào, phòng thí nghiệm do Pháp xuất khẩu [sang Trung Quốc] thoát khỏi mọi kiểm soát?*”. Và nghi vấn phòng thí nghiệm P4 tại Vũ Hán có thể là nơi xuất phát SARS-CoV-2, gây ra đại dịch được đặt tên Covid-19 (theo yêu cầu của Trung Quốc) được ba nhà lãnh đạo Tây phương là Ngoại trưởng Mỹ Mike Pompeo, đồng nhiệm Anh Dominic Raab và Tổng thống Pháp Emmanuel Macron, trực tiếp yêu cầu phải làm sáng tỏ vì “*có nhiều chuyện xảy ra ở đó mà chúng ta không biết*”.

Theo một nhà ngoại giao Pháp, cái tội của chính quyền Pháp là “*quá ngây thơ, nghĩ là có thể tin vào chữ tín của chính quyền Trung Quốc*”. Những gì xảy ra sau đó cho đến đại dịch Covid-19 chứng minh là phe “không tin” Trung Quốc có lý. Còn theo *Bloomberg* thì Nhà Trắng đã được các cơ quan tình báo Mỹ cho biết là Trung Quốc đã không nói thật về các con số lây nhiễm và chết do Covid-19, nên Mỹ đã bị động không đối phó kịp thời với đại dịch này. Có một sự thật đanh thép được khẳng định lại với thế giới rằng, *nếu ai tin Trung Quốc nói thật thì là ngây thơ và không hiểu gì về người Trung Quốc cả*.

Mà đâu phải chỉ một cuốn tiểu thuyết kinh dị của Dean Kuntz! Cuốn sách *The Call to Glory* (Tiếng gọi vinh quang) của nhà tiên tri quá cố nổi tiếng người Mỹ thế kỷ 20, Jeane Dixon cũng đã viết: “*Đại quyết chiến giữa thiện và ác sẽ xảy ra vào năm 2020*”, “*khoảng vào năm 2020 -2037 sự ca tụng Chúa cứu thế chân chính sẽ đến lần thứ hai*”. Theo dự ngôn trong Kinh Tân ước, Khải thị lục của Cơ đốc giáo, sẽ có trận chiến giữa thiện và ác (Battle of Armageddon) tại thế gian vào giai đoạn cuối cùng của thời mạt thế. Đó là trận quyết chiến cuối cùng giữa Thượng đế và quỷ Satan!

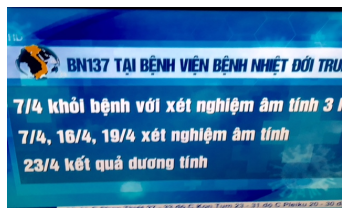
Vậy là, dù có *đức tin tôn giáo* hay chỉ bằng *tâm thức của chính mình* đều thấy cần phải tìm hiểu để tự lý giải cho mình về những hiện tượng lạ lùng đó. Tác giả bài viết “*Bí kịch Covid-19 và hệ quả không định trước*” đưa ra một kiến giải rất đáng được suy ngẫm để mà hiểu sâu hơn nhưng gì chúng ta đang chứng kiến: “*Chưa biết liệu có phải loài người đã hủy diệt môi trường quá đà và thách thức cả thượng đế, làm cho “Mẹ Thiên nhiên” (Mother Nature) và các vị thần*

nổi giận trừng phạt hay không. Nhưng loài người chắc phải trả giá đắt cho cả thiên tai và nhân họa mà họ gây ra. Covid-19 cũng làm cho loài người tỉnh ngộ ra rằng, họ rất dễ bị tổn thương và dễ bị hoảng loạn. Họ ngu ngốc hơn là họ tưởng...”! Nhưng gì thì gì, lạ lùng hay kinh dị, linh thiêng hay trần tục, ngu ngốc hay thông minh thì cái dễ thấy nhất, sát sườn hơn lại là điều mà tác giả của bài viết sắc sảo và giàu tính chiến đấu nói trên đã chỉ ra rất rành rẽ: **“Trong một thể chế độc tài dựa trên “sùng bái cá nhân” các quyết sách do lãnh đạo “duy ý chí” thường khó lường hết các ẩn số và biến số”**. Thế mà, tai ác hơn, có một sự thật nhãn tiền ai cũng thấy ra là: **“Hệ lụy vì vô cảm và vô minh của quan chức cao cấp lớn hơn nhiều so với người dân”**.

Chỉ có điều, vì **“Con người cứ cho mình là loài tinh khôn, thống trị thế giới nhưng thật ra virus nó thông minh hơn mình nhiều lắm”**, câu nói dí dỏm của bà Phó Viện trưởng Viện Vệ sinh

Dịch tễ Trung ương đã nhắc ở trên là một cảnh báo sáng giá vào thời điểm này. Cùng với cảnh báo đó, sự phân tích của tác giả của bài viết **“Con covid 19 thông minh hơn con người”** nối tiếp thêm lời cảnh báo đó với những kiên giải rạch ròi: **“Vì con Covid-19 là thông minh và nguy hiểm nên con người cũng phải thông minh, thay đổi cách tiếp cận cách ly, phong tỏa để quản lý được nó một cách hiệu quả” ...**

không một nhà tiên tri nào có thể nói được đến khi nào những “mầm bệnh thâm lạnh” di động đó sẽ hết; đồng nghĩa với đại dịch Covid-19 sẽ được triệt tiêu. Do vậy, cuộc chiến với con Covid-19 sẽ là lâu dài, gian nan, không thể ngắn hạn được”. Ấy vậy mà theo nhà y học này **“hiện nay chúng ta đang tiếp cận theo cách ngắn hạn”!**

Những nhận định dí dỏm hay những lời bàn tỉnh táo kia có sức nặng hơn bất cứ những lời đao to búa lớn đang được phóng đại để tự PR cho cái thể chế tuyệt vời mà nếu không có nó thì không thể có thành tích chống Covid-19 khiến cả thế giới phải ngả mũ kính chào. Vậy đó! Đành phải lấy lại lời nhà Pháp được giải Nobel văn chương kia: **“Sự giận dữ của nhân dân không hề hủy diệt những thằng hệ rỗng tuếch đờ”**.

Nói thế không phải để tuyệt vọng, để phủ bóng đen lên cuộc sống. Không, cuộc sống vẫn lừng lững đi tới. Và những gì chúng ta đang chứng kiến đang là bản đại hợp xướng **“dạo đầu cho một sự sắp xếp lại, một cuộc tái cấu trúc vĩ đại”**. Vậy thì

Dù đến rồi đi

Tôi cũng xin tạ ơn người

Tạ ơn đời*

Ngày 25.4.2020

Chú thích:

* Ca từ Trịnh Công Sơn

** Cao Xuân Hạo. *Tiếng Việt. Văn Việt. Người Việt*. NXB Trẻ, tr. 380, tr.343, tr.283

Chú thích ảnh từ trên xuống:

1. Hoa mừng sinh nhật.

2. Vũ Cao Phan.

3. Bìa sách anh Phạm Thuỷ Ba tặng.

4. Ngôi nhà Huế của Ngô Tiên Nhơn nhìn xuống bên sông gợi nhớ trong tôi “một dòng sông đã qua đời” của làng quê tôi.

5. Anh Nguyễn Ký (đứng mép phải) đưa ông Võ Văn Kiệt thăm Vũng Ang, Hà Tĩnh.

6. Tượng Nikola Tesla.

7. Bìa sách chị Đặng Thị Hạnh tặng.

8. Đảo Nước Mắt ở New York.

9. Bìa sách anh Cao Xuân Hạo tặng.

10. Sách *The Eyes of Darkness*.

11. Sách *The Call to Glory*.

12. Ảnh chụp màn hình ngày 24.4.2020.